

DE VRIENDEN VAN DE PLANTENTUIN GENT

Bestuur 2005

Voorzitter

Paul Goetghebeur
Ledeganckstraat 35
9000 Gent

tel.09-264 5055

fax 09-2645334

Paul.Goetghebeur@UGent.be

Secretaris

Ferdinand Cobbaut
Fuchsiastraat 105
9000 Gent

☎ 0497-848882

fcobbaut@scarlet.be

Penningmeester

Léonard Cobbaut
Willy Maststraat 51
9032 Wondelgem

Leden ex officio

Prof. Dr. Paul Goetghebeur
Directeur, Plantentuin

Ing. Chantal Dugardin
Hortulana, Plantentuin
Ledeganckstraat 35

9000 Gent

tel. 09-264 5073

Chantal.Dugardin@UGent.be

Leden

Harald Evrard, 9050 Gentbrugge

Cyrilla Gillis, 9940 Evergem

Henk Leyseele, 9000 Gent

Hilde Mortier, 9051 Sint - Denijs - Westrem

Karel Reusens, 9051 Sint - Denijs - Westrem

Hilde Van Crombrugge, 9820 Merelbeke

Marie - Thérèse Van den Hove, 9820 Merelbeke

Em. Prof. P. Van der Veken, 9052 Zwijnaarde

Website

http://users.belgacom.net/vrienden_plantentuin_gent (Vrienden)

<http://www.plantentuin-gent.be> (Plantentuin)

Decembern timer: teksten ten laatste op 1 december 2005 bij de redacteur

DE VRIENDEN VAN DE PLANTENTUIN GENT

Driemaandelijks tijdschrift
24° jaargang - nr. 3 - september 2005
ISSN 0777 - 8821

Inhoud

Redactioneel	p. 69
Meerdaagse uitstap 2006: 4 dagen Engeland. Graag uw reactie	p. 70
(On)bekend maakt (on)bemind: Rechsteineria leucotricha en Sideritis oroteneriffae	p. 71
Agenda 2005	p. 75
De wilde pruim en haar gedomesticeerde verwanten	p. 76
Sleedoornglei	p. 87
Sous-Bois Wépion	p. 88
Recepten van een zomerproeverij	p. 90
Azalea 'Cupido': een nieuwe azalea cultivar	p. 92
Lidgeld 2005	p. 97
Twee fraaie kamerplanten	p. 98
Lessenreeks 2006: Bloemplanten	p. 102
Sierappels	p. 105
Moeder, waarom vallen de bladeren van de bomen?	P. 106
Vraag en aanbod	p. 110
Colofon	p. 111

Redactioneel

Beste Vrienden,

Wel, deze zomer is voorbij gevlogen, heeft u dat ook gemerkt ?

Gewoonlijk betekent de zomer een iets kalmere periode in de Plantentuin, maar niet dit jaar ... We hebben zeer veel voorbereidende werkzaamheden moeten uitvoeren voor diverse activiteiten en een aantal lopende projecten. Maar goed, dit soort werk is interessant, en het rendeert op de korte, middellange of lange duur zeker wel.

Hier wil ik graag nog even twee voorbije activiteiten aanhalen, waarbij naast onze eigen tuiniers ook tal van vrijwilligers zich hebben ingezet.

Vooreerst was er de Dahlia-viering, waarbij o.a. op de middag unieke hapjes met Dahliadelen werden geserveerd, dankzij de onverdroten inzet van Hilde Mortier en Karel Reusens. Het Palmarium was prachtig "in de bloemetjes gezet" door de zeer gewaardeerde medewerking van Hubert Moens (Vrijbroekpark, Mechelen) en de medewerkers van de Ikebana-klas van Master Godelieve Van den Heuvel. Deze Dahlia-dag kon ook rekenen op de belangstelling van de Oost-Vlaamse TV-zender, waardoor onze Plantentuin opnieuw bij veel kijkers onder de aandacht werd gebracht.

Het daaropvolgende weekend was er Open Monumentendag, waaraan de Plantentuin haar medewerking heeft verleend door het uitwerken van het thema "Hout". De Gilde van de Vlaamse Houtdraaiers, de Xylotheek van het Afrikamuseum (Tervuren), het Laboratorium voor Houttechnologie (UGent), en het Herbarium van de Universiteit Gent hebben elk op een overtuigende wijze hun boodschap kunnen overbrengen : hout is machtig interessant én van levensbelang.

In de tuin zelf is onze GFT-afdeling (Groenten, Fruit en Tuinkruiden) dit jaar opgevrolijkt met zeer talrijke Dahlia-cultivars, om evidente redenen. In die mate zelfs dat een nieuwe bezoeker ons vroeg wat die rabarber stond te doen tussen de Dahlia's !

Net naast onze GFT is in de loop van de zomer een nieuwe "oude serre" gereconstrueerd, met zoveel mogelijk gespaarde elementen van de oude serres die in 1970 zijn afgebroken. Dankzij de zeer welwillende medewerking van diverse universitaire diensten is dit charmante gebouwtje nu klaar voor gebruik tijdens de volgende lente.

Bij de "Kleine Vijver" is ook een zonneterras aangelegd, dat door de aanwezigheid van een zeer populair bankje druk bezet wordt. De nabije Koekjesboom staat nu prachtig geel te worden, en laat haar geuren los op de bezoekers. Het zicht op de talrijke libellen en waterjuffers is adembenemend ...

Mensen, al dit fraais wordt u gratis aangeboden. Komt dat zien !

Uw redacteur,
Paul Goetghebeur

Meerdaagse uitstap 2006 : 4 dagen Engeland

Graag uw reactie!

Onze uitstap van 2005 viel in het water, voor 2006 plannen we vier dagen over het water, en dat in het kader van de viering van de 25 jaar van onze vereniging.

Maar vooraleer onze stoute plannen uit te werken krijgen we graag het advies van onze leden. Daarom volgt er een beknopte en voorlopige voorstelling van onze reis en een vraag om reactie.

Als datum kiezen we het weekend van Hemelvaart en vertrekken op donderdag 25 mei om terug te zijn op zondag 28 mei.

In één van de mooiste streken van Engeland, de **Cotswolds**, hebben creatieve en be-
gaafde tuinmannen en -vrouwen de voordelen die de natuur hen biedt gebruikt om
prachtige tuinen te creëren die wereldwijd gekend zijn. De Kiftsgate roos, de Hidcote
lavendel, cultivars die geliefd zijn door miljoenen tuinliefhebbers over de hele wereld,
brengen hulde aan enkele van deze tuinmonumenten.

In die streek vinden we ook het grootste en rijkste arboretum van Engeland, zeker een
bezoek meer dan waard.

In totaal bezoeken wij 5 à 6 tuinen en het arboretum, we verblijven in half pension in
een vier sterren hotel, reizen met een luxebus via de Shuttle onder het Kanaal, voor de
budgetprijs van 365 à 375 euro. Voor single een toeslag van 100 euro.

Omdat we graag zouden weten of er voor een dergelijke reis voldoende belangstelling
is, vragen we dat eventueel geïnteresseerde leden zo snel mogelijk hun belangstelling
zouden laten kennen (met aanduiding van het aantal personen). Dit kan:

- ofwel door brief of postkaart te richten aan Ferdinand Cobbaut, Fuchsiastraat 105 te 9000 Gent
- ofwel telefonisch naar Ferdinand: 0497/848882
- ofwel per email: fcobbaut@scarlet.be

Wie ons binnen de 14 dagen na ontvangst van dit ledenblad zijn belangstelling (een
moreel engagement) laat kennen, zal bij de inschrijving voor de reis (december/
januari) gedurende 14 dagen voorrang krijgen. Het zou kunnen van pas komen!

Hilde Mortier en Karel Reusens

(On)bekend maakt (on)bemind : *Rechsteineria leucotricha* en *Sideritis oroteneriffae*

door Eric j.m. Piens

Het wil wel eens voorkomen, wanneer men deelneemt aan een tombola, hetzij in één of meerdere groenverenigingen waar je lid bent, hetzij je als spreker ergens op verplaatsing bent, dat die tombola op zijn eind loopt en je weeral geen prijsje hebt weten te versieren.

Tot plots, wanneer het puik van het aanbod reeds lang is verdwenen, één van de nummers van je loten met luide stem wordt aangekondigd. Het overkwam mij in het voorjaar van 2003 ergens in Limburg of het Antwerpse. Je loopt wat achteloos naar een zo goed als lege tafel waarop de planten 'stonden', ondertussen eens kijkend of geen jonge knaap onder de aanwezigen is, die dan bij terugkeer het plantje krijgt. Een beetje steun aan een beginneling ..., want het zijn zij die de hobby kunnen en moeten verder zetten.

Wat blijkt ? Ik zie een nogal nietig plantje met een caudexje dat blijkbaar niemand hebben wou en waarvan ik vermoedde dat het eens dat plantje kon zijn dat ik eens met lange buisvormige bloemen ergens had zien bloeien. De naam was ik reeds lang vergeten en het zou wel geen probleem vormen om die op te snorren. Dat bleek toch iets moeilijker dan gedacht, omdat de bladeren dat het knolletje droeg enigszins waren gedeformeerd. Of beter ... niet het uitzicht hadden, zoals ik ze me nog meende te herinneren. Wat blijkt ? De nieuwgroei van bladeren is behaard en zilverwit.

Later vind ik in wat schaarse literatuur die ik toch nog daarover weet op te diepen, mogelijk een verklaring over de vormwijziging van de bladeren. In een Engels artikel over dwerggeofieten betreffende ondergrondse activiteiten van sommige plantensoorten wordt terloops de Gesneriafamilie aangeraakt waarbij een bizarre caudiciform *Rechsteineria leucotricha* wordt genoemd (tot de geofieten behoren bollen als tulpen, narcissen, enz., knollen als iris, dahlia en wortelstokken als canna).

In de schaduw en voorzien van ruim water, verliezen de bladeren hun typisch witte zijdeachtig uitzicht, bovendien worden ze groter dan in de natuur. Het zou me dus niet verwonderen moest het plantje ergens in een verloren hoekje of onder een tablet tijdelijk zijn ondergebracht alvorens op een 'mooie' dag op de tombolatafel terecht te komen.

Oplossing : volle zon geeft gedrongen en 'silky' bladeren. *Leucotricha* betekent immers : met witte beharing. De caudex dient een behoorlijke diameter te hebben vooraleer men bloemen kan verwachten.

Paul Bourdoux gaf in de jaren 80 van de vorige eeuw de hiernavolgende beschrijving, bij gebrek aan deze van Hoehne. Eerstgenoemde was een in Luik geboren ingenieur en één van de schaarse goed tweetalige Walen, die vele jaren in Brussel resideerde en er ruim 25 jaar geleden overleed.

In 1979 ontving de auteur P. Bourdoux een dergelijke kleine species zo 'groot' als een kers ! Sindsdien is ze danig gewassen en uitgegroeid tot een mooie plant. Nergens kon hij enige beschrijving vinden, zodat hij heeft gepoogd zelf daaraan te verhelpen.

De knolvormige basis bereikt nu tegenaan de grond een diameter van bijna 20 cm. Ik heb de term caudex niet willen gebruiken, doch het is er wel degelijk een. Ofwel bestaat de centrale as van de plant uit een dikke stam of stengel, bolvormig tot vormeloos. Het geheel is vlezig tot min of meer houtachtig. Het opslagorgaan is bovengronds of ondergronds. Het vormt stengels die meestal broos zijn en ietwat buigzaam. Deze stengels dragen de bladeren, bloemen en vruchten. Ik weet niet of we in huidig geval moeten spreken van een caudex of van een bolvormige basis.

De vezelachtige wortels zijn zeer talrijk en vullen de volledige potinhoud, aldus een stevige aardkluit vormend. De vlezige stengels bereiken een lengte van 25 cm. De bladeren zijn relatief groot, groen en 15 tot 20 cm lang, gesteeld, eivormig, gestipt en ringvormig geplaatst aan het steeluiteinde. De stengels en bla-

deren zijn integraal bedekt met fijne zijdeachtige beharing van zilvergrijze kleur.

De zeer compacte bloesem is eveneens behaard, ontspruiten net onder de bladeren en ontluiken in mei. De bloemen hebben een lange bloembuis met een roze-rode kleur en een lengte van 3 tot 5 cm. (n.v.d.s.: de bloemen hebben waarschijnlijk kolibries nodig voor bestuiving).

Cultuur :

Voor de cultuur baseer ik me op hetgeen ik weet over de andere planten behorende tot deze familie, zoals daar zij n: Gloxinia, Columnea, Sankt Paulia, enz. Als substraat een zanderige teelaarde met een weinig argex, grof zand en oude verteerde mest. Regelmatig goed gieten tijdens de groeiperiode. Zonder me te bekommeren om de aanwezigheid van jonge scheuten, die reeds midden de winter zichtbaar zijn, wacht ik toch op de eerste mooie dagen om water te geven, die dan volledig wordt stopgezet in oktober. Droog overwinteren op een vorstvrije plaats vanaf november. Voor zover ik weet kan men vermeerderen door zaaien, omdat ik niet goed inzie hoe het mogelijk zou zijn om te stekken.

Conclusie :

Deze mooie plant uit Brazilië (Parana ?) is de moeite waard en niet moeilijk om te kweken. Het hoeven niet altijd dure en extreem opvallende planten te zijn !

Later, in datzelfde voorjaar bezochten we voor het eerst een grote handelskwekerij in Güimar op Tenerife. We zagen er onder andere cereussen, 5-6 meter hoog. In de namiddag werd besloten via Monte de la Esperanza terug te keren, richting hotel in Las Galetas, in feite het laatste nieuwe gedeelte van de overbekende Playa de las Americas. We hadden die plaats gekozen omdat Las Americas zelf teveel Benidorm-toestanden vertoont. Liever wat meer comfort en rustiger omgeving. Normaal wel te duur, maar door de Irak-crisis waren de prijzen wat ingestort.

We passeerden nogmaals het oude vliegveld Los Rodeos (nog in gebruik voor binnenlandse vluchten tussen de eilanden) waar het vreselijkste ongeval ... met ongeveer 580 slachtoffers. Zonder veel verwachtingen beklommen we de Monte Esperanza (Berg van de Hoop). We wisten wel honderdduizenden bloemen van *Eschscholzia californica* (maanbloemen) te zullen zien, maar verder was 'onze hoop' op niet veel gesteld. Tot we bijna boven, een massa *Aeonium aureum* (syn. *Greenovia aurea*) zagen, samen met *Aeonium spathulatum* op nogal kale rotspartijen. Remmen dicht, fototoestel in aanslag en toen zag ik een nietig plantje, zilvergrijs, dat me deed denken aan de leucotricha en nog veel meer aan een edelweiss, gelet op de zilverwitte habitus. Ik noteerde : Las Lagunetas op ± 1.300 meter. Dat moment beseftte ik helemaal niet hoezeer die kleine notitie me van pas zou komen bij het determineren van de 'edelweiss'.. Let wel, het betreft enkel de kleur van het plantenlichaam.

Het geslacht werd nogal snel gevonden : *Sideritis* van de Lipbloemen-familie.

Bij nader inzien bleken er 100 soorten voor te komen waarvan sommige een 2 meter hoogte bereiken. In "Pflanzen auf Teneriffa" (H. Schmidt) zou het *Sideritis cretica* kunnen zijn, doch de Canarische benaming "chahorra del Teide" betekende een vindplaats in Las Cañadas. Dus toch niet. Dan maar in Bramwell's "Wild Flowers of the Canary Islands", 2e editie (2001) er op naslaan en jawel hoor, daar stond zij zoals we ze vonden met de toepasselijke gegevens, doch wel met een andere soortnaam.

Sideritis oroteneriffae moest het zijn, waarbij "oro" waarschijnlijk verwijst naar de montane habitat, en verder wordt de soort nog aangegeven als compact, met variabele bladeren (= van vorm) van langwerpig ei- tot hartvormig, wit en tomentosa-achtig, hoog in de bergen en bij de bovenste pijnbossen op schuine rotshellingen. Plaatselijke naam : Chagorro, ditmaal met een "g" i.p.v. "h".

Zonder afbreuk te willen doen aan de verdienste van H. Schmidt, die mogelijks meer fotograaf dan botanicus is, geef ik toch de voorkeur aan David Bramwell, een man met een academische botanische titel, maar minder bedreven in de fotografiekunst.

Tenslotte nog de vindplaatsen : 1100-2000 m op Montaña de Ayosa,

Aguamansa en LAS LAGUNETAS.

Dat de beschrijvers Negrín & Pérez ook nog een subsp. *araya* hadden gemaakt van wat ze hadden gevonden in de nabijheid van Arafo kon ons geen moer schelen. We mochten alleen de afslag naar Arafo niet missen, anders moesten we nog 1000 m klimmen om via de Teidevulkaan huiswaarts te keren, wat ons een paar uur zou kosten.

We reden langs tienduizenden, ja honderdduizenden maanbloemetjes (oorspronkelijk dus van Californië stammend) aan beide kanten van de weg naar Arafo toe. Via nog een stuk autobaan zouden we ras aan het hotel zijn. Baden, dineren (nvdr : badineren ?), wandelen en slapen stonden nog op het programma.

Morgen naar Teno op zoek naar de overbekende *Aeonium tabuliforme* en de onvindbare (en betwist als soort) *Aeonium mascaense*, die door een Frans onderdaan bij duizenden zou zijn aangetroffen nabij het gelijknamige en gewezen piratendorp Masca. Aldus vertrouwde mij de beschrijver van de soort, Dr. David Bramwell me toe, toen hij me vorig jaar op zijn kantoor als bestuurder van de botanische tuin op Gran Canaria ontving.

Agenda 2005

November

6 november 10u Gratis rondleiding in de Plantentuin

December

10 december Algemene vergadering (uitnodiging volgt)

De wilde pruim en haar gedomesticeerde verwanten

Leander Depypere
Onderzoeksgroep Zaadplanten, Vakgroep Biologie
Universiteit Gent

Vol belangstelling las ik in dit tijdschrift - jaargang 24, nr. 1, maart 2005 - het artikel over de Japanse abrikoos van Bernard Symoens uit Brugge, en het leek mij interessant om op een gelijkaardige manier iets meer te vertellen over de Sleedoorn (*Prunus spinosa*) en haar gedomesticeerde (nauwe) verwanten (*P. domestica*) waar ik momenteel een taxonomische en cultuurhistorische studie over uitvoer.

1. Een vleugje taxonomie (naar BORTIRI et al. 2001)

Prunus (Rozenfamilie, Rosaceae) is het grootste genus binnen de Pruimenonderfamilie (Amygdaloideae) en omvat ongeveer 200 soorten. De eerste taxonomen plaatsten soorten van *Prunus* in zo maar vier (LINNAEUS 1737) of zelfs vijf genera (DE CANDOLLE 1825), respectievelijk *Amygdalus*, *Cerasus*, *Prunus* en *Padus*, of *Amygdalus*, *Persica*, *Prunus*, *Armeniaca* en *Cerasus* (inclusief *Padus* en *Laurocerasus*). Later erkende HUTCHINSON (1964) nog slechts drie genera : *Padus* met trossen op het einde van bebladerde scheuten, *Laurocerasus* met trossen op het einde van bladloze scheuten, en *Prunus* met bloemgestellen anders dan trossen.

Een tweede 'stroming' behandelde *Prunus* als één enkel genus. BENTHAM & HOOKER (1865) verdeelden *Prunus* in zeven secties : *Amygdalus*, *Armeniacae*, *Prunus*, *Cerasus*, *Laurocerasus*, *Cerasedos* en *Amygdalopsis*. KOEHNE (1893) behandelde deze secties dan weer als subgenera.

Tijdens de laatste dertig jaar kreeg het concept van *Prunus* als één enkel genus meer aanhang, hoewel de verdere onderverdeling ervan en de relaties tussen de groepen nog steeds verre van goed zijn gekend. Onder strikte toepassing van het 'Biologisch Soortconcept' zou het genus *Prunus* zelfs misschien als één enkele soort beschouwd kunnen worden wegens het veelvuldige voorkomen van natuurlijke hybridisatie (Nielsen & Olrik 2001) binnen het genus.

2. Hoe herken ik een '*Prunus*' ?

Het genus *Prunus* (in de brede zin, = "sensu lato") omvat zowel bomen als struiken met of zonder doorns. De enkelvoudige, gesteelde bladeren heb-

ben een gekartelde of gezaagde rand. De stipulen (steunblaadjes) staan vrij en zijn smal, min of meer papierachtig en vaak (snel) afvallend. De bloemen zijn 5-tallig, alleenstaand (meestal bij *Prunus spinosa*) maar kunnen ook in clusters (bv. *P. ramburii*), schermen (bv. *P. americana*), schermvormige trossen (bv. *P. mahaleb*) of trossen (bv. *P. laurocerasus*) voorkomen. De kroonblaadjes zijn roze of wit.

De sectie *Prunus* is loofverliezend en de bladeren zijn opgerold in de knop. De scheuten hebben geen terminale knop. De bloemen zijn bijna zittend of kort gesteeld en staan alleen of in kleine, okselstandige clusters. De bloemknop is niet vergezeld van begeleidende bladknoppen. De bloembodem is breed klokvormig. De vrucht is gewoonlijk glad, vaak berijpt en het mesocarp (vruchtvlees) is succulent. Het stenig endocarp (de buitenste, zichtbare laag van de steen) is glad of enigszins gerimpeld (geribd).

3. Etymologie, symboliek en gebruik van pruimen

De naam *Prunus* is afgeleid van het Latijnse woord voor 'pruim', wat op zijn beurt weer teruggaat tot het Griekse woord 'prounus'. (<http://www.locusmagi.nl/plantenotmp.htm>).

In China worden al sinds de Oudheid de pruimenbloesems bijna eindeloos verheerlijkt.

Reeds duizend jaar voor onze jaartelling werden er pruimenbomen gekweekt en tot symbool van levenskracht verheven omdat hun onsterfelijkheid in iedere lente zichzelf bevestigde (VANDOMMELE 1987). Volgens de Chinezen trotseren de bloesems uitdagend sneeuw en vorst en verspreiden hun geur wanneer ze tijdens de koude winter bloeien; ze groeten de nieuwe lente vooraleer de planten beginnen te ontwaken. De bloesems waren - en zijn nog steeds - aanleiding tot grootse feesten, want ze symboliseren de uiterlijke schoonheid van de dames, de inwendige geest van de geleerden en de toekomst van de studenten.

In Oost-Azië is de pruim een geliefd symbool voor de vroege jeugd van het meisje, daar de pruimenbloesem (Chinees : mei-hua) al verschijnt voor de boom in blad staat. De erotische bijbetekenis blijkt bijvoorbeeld uit het betitelen van het dek op het bruidsbed als 'pruimenbloesem-deken'.

De pruimenbloesem met zijn vijf bloembladen symboliseerde de vijf geluksgoden van het oude China, en de combinatie van pruim, pijnboom en bamboe staat voor de 'drie vrienden van het koude jaargetijde' (JOHAN VAN GEYT 2004).

<http://users.telenet.be/bomenmeteenverhaal/boomwoordenboek/P%20Boomwoordenboek.html>

<http://depts.washington.edu/chinaciv/painting/tschyuan.htm>).

Volgens een oud spreekwoord kan men een in het oor gefluisterd woord mijlen ver horen, als het onder de pruimenboom in bloei wordt uitgesproken (VANDOMMELE 1987).

Het belang van pruimen(bloesems) in het verleden en heden wordt eveneens weerspiegeld in tal van artistieke werken. Lu You (1125-1210) schreef meer dan 600 gedichten ter ere van pruimenbloesems (WANG 1994, cit. in FAUST & SURANYI 1999) :

The Plum Tree (Lu You, Sung Dynasty)

***Just near by the broken bridge
the lonesome plum tree is blooming in the early Spring***

***How cold and sad a day is about to go
with the setting sun.***

***But you, my plum tree, are still here
against the wind and rain.***

You never think of being attractive by your blossoms

***You never notice the envy from those
who in their warm shoots have just awakened
from long winter sleep.***

***I know, tomorrow you will fade away in the icy frost
and the fall onto the muddy road.***

***But your sweet fragrance will still be kept in the petals
lying under passing foot-prints.***

(<http://www.intranet.csupomona.edu/~ige/gardens/Introduction.htm>)

Lin Hejing (420-589) besteedde al zijn pogingen aan het maken van schilderijen van de bloesems. Bovendien waren er vanaf de Tang Dynastie (618-907) tot aan de Qing Dynastie (1644-1911) ongeveer 250 beroemde artiesten die zich specialiseerden in schilderijen van pruimen (WANG 1994, cit. in FAUST & SURANYI 1999). Hoewel de Chinezen spreken over 'pruim', stellen de schilderijen de bloesems voor van *Prunus mume* (wat

ook af te leiden is uit de vroege bloei), een soort die nauw verwant is met de abrikoos. De Chinese pruimenkunst illustreert dus geen pruimen als dusdanig, maar een soort die nauw verwant is met de abrikoos (FAUST & SURANYI 1999).

De Wilde pruim is het symbool voor onafhankelijkheid. Het is de nationale bloem van Taiwan, vaak afgebeeld op Aziatische kunstwerken.

Voor de Indiaanse Omaha-stam was de pruimenbloesem het teken dat graan, bonen en pompoen gezaaid konden worden. De Dakota-Indianen gebruikten de pruimenpitten voor spelletjes. Voor hun 'Sun Dance Ceremony' gebruikten de Cheyenne-Indianen takken van de Wilde pruim. Van de schors maakte men een medicijn tegen hoest, nier-en blaasaandoeningen, en verder ook om te desinfecteren.

(http://www.stemderbomen.nl/pages/artikelen/art_wilde_pruim.htm)

Ook dicht bij huis staan *Prunus*-soorten vaak centraal in volkslegenden en -gebruiken. Volgens een Oostenrijkse sage bevrijdt een jonge man een huis van giftige slangen door takken van een 'Kriechenbaum' (kroosjesboom, *P. domestica* subsp. *insititia*) in een kring te leggen. Nadat hij het hout in brand gestoken heeft, spreekt hij bezwerings uit. De slangen komen van alle kanten naar het vuur toe en verbranden.

De vrucht van de 'Zibartlibaum' komt in veel sagen over dwergen voor (http://www.stemderbomen.nl/pages/artikelen/art_wilde_pruim.htm).

In Europa is de pruim een oud symbool voor het vrouwelijke geslachtsorgaan, wat ook in de Nederlandse taal tot uiting komt : pruim als 'een van de benamingen voor het vrouwelijke schaamdeel' ('schertsend eufemistisch', aldus Van Dale) . In de taal der bloemen staat de pruim voor trouw. Dr. Bach over Cherry Plum : "*Zij verdrijft alle verkeerde ideeën en geeft degene die lijdt geestelijke kracht en vertrouwen*"

(http://plantaardigheden.nl/bloesemremedies/namen_bach4.htm#_ker-spruim).

De meer recente en gedomesticeerde pruimrassen dragen ook vaak de naam van historische personages, zoals de Reine-Claude (echtgenote van François I) of de zeldzamere pruim Monsieur (Monsieur zijnde de broer van Lodewijk XIV).

Het Latijnse woord *spinousus* betekent 'met dorens'

(http://www.stemderbomen.nl/pages/artikelen/art_wilde_pruim.htm).

De blauwzwarte vruchten van Sleedoorn (*P. spinosa*) worden gebruikt voor het bereiden van jam en wijn (Sleepruim). In het vroege najaar smaken de vruchten nog wrang - wat ook af te leiden is uit de volksnaam 'Trekkebek' - maar na vorst of invriezen zijn ze rauw eetbaar.

(http://www.stemderbomen.nl/pages/artikelen/art_wilde_pruim.htm)

Het sap van de Sleepruim zou een versterkend middel zijn.

Voor de geïnteresseerden: de bereidingswijze vind je op :

<http://plantaardigheden.nl/plant/beschr/wel/sleedoorn.htm>. Proost !

Het Latijnse woord '*insititia*' betekent letterlijk 'voor het enten gebruikt' (http://www.stemderbomen.nl/pages/artikelen/art_wilde_pruim.htm).

Het andere epitheton '*cerasifera*' betekent 'met vruchten als kersen' (van het Latijn *cerasium* 'kers' en *ferre* 'dragen').

Het Nederlandse woord kers gaat via middeleeuws Latijn *cerisum*, *cericum* terug op klassiek Latijn *cerasium* en Grieks *kerasos* 'pruimenboom', dat vermoedelijk een leenwoord is uit het gebied van Pontus (in Klein-Azië, het oorspronkelijke verspreidingsgebied van de Kerspruim).

(http://plantaardigheden.nl/bloesemremedies/namen_bach4.htm#kerspruim)

Wanneer we de aandacht vestigen op de oorsprong van de gedomesticeerde pruim, valt onmiddellijk de rol van de uitgebreide (en wederzijdse) kruisbestuiving op.

Welke soorten een deel in de pap te brokken hadden en waar ze allen vandaan kwamen is nog steeds niet volledig opgehelderd, maar er zijn sterke aanwijzingen dat Sleedoorn (en waarschijnlijk ook Kerspruim) mee aan de basis liggen.

4. Domesticatie en selectie, een proces van lange adem

Bomen en struiken met eetbare vruchten zijn al eeuwenlang - vermoedelijk reeds vanaf het ontstaan van 'de mensheid' - erg gegeerd. Vruchtgewassen werden in het verleden dan ook vaak aangeplant en gingen steeds meer deel uitmaken van het cultuurlandschap. Aanvankelijk betrof de oogst enkel autochtone (= streekeigen) vruchtsoorten, maar door eeuwenlange handel en selectie werden in onze streken ook vormen met grotere vruchten ingevoerd die zich gingen vestigen en vaak zelfs verwilderden. Een sprekend voorbeeld van dergelijke domesticatieprocessen is verrat in de historie van de wilde pruim (Sleedoorn) en zijn gecultiveerde

(naaste) verwanten (MAES & BRINKKEMPER 2002).

Prunus sensu lato is een economisch zeer belangrijk genus en bevat meer gedomesticeerde (gecultiveerde) gematigde vruchtsoorten dan alle andere genera van de *Rosaceae* (*Malus*, *Pyrus*, *Sorbus*, *Cydonia*, *Rubus*, *Fragaria*,...). (ENV/JM/MONO(2002)13).

Het samenvallen van het centrum van variabiliteit van *Prunus* met de plaats van de menselijke evolutie en/of de oudste menselijke beschavingen kan daar de oorzaak van zijn (ENV/JM/MONO(2002)13).

Voorbeelden van frequent gecultiveerde vertegenwoordigers zijn de pruim (*P. domestica*), de Zoete kers of Boskers (*P. avium*), de Zure kers (*P. cerasus*), de Perzik (*P. persica*), de Amandel (*P. dulcis*), de Abrikoos (*P. armeniaca*). Daarnaast worden ook een aantal vertegenwoordigers gekweekt omwille van hun sierwaarde, zoals bloeiende kersen behorend tot de sectie *Pseudocerasus* (ook wel aangeduid als het subgenus *Cerasus*) (INGRAM 1948, cit. in BORTIRI et al. 2001), of de resem aan variëteiten van Kerspruim (*Prunus cerasifera*) die vaak aangeplant worden en met hun paarse bladeren en roze bloemen vele lanen, dreven, tuinen en parken kleur geven.

De herkolonisatie van Europa na de laatste IJstijd vanuit de refugia in het zuiden en het oosten naar het westen en het noorden duurde duizenden jaren. De mens beïnvloedde daarbij de migratie van bruikbare planten zoals pruimen.

Archeologische vondsten van verschillende groottes van pruimenstenen wijzen op cultivatie, aangezien meer recente vondsten grotere stenen bevatten.

5. Ecologisch belang van Sleedoorn

Uiteraard hebben een aantal soorten ook een niet te onderschatten ecologische betekenis, waarbij in de eerste plaats Sleedoorn (*P. spinosa*) een eervolle vermelding verdient. Deze soort is een algemeen voorkomende heester die voorkomt in tal van (oude) hagen, houtkanten en bosranden in Vlaanderen, vooral op rijkere bodemtypes. Vaak treedt deze soort als pionier op, wat vooral mogelijk is dankzij zijn snel groeiende uitlopers. Zo kan hij zich snel uitbreiden in graslanden waar de beweidingsdruk wordt verminderd. Door matige begrazing wordt hij zelfs bevoordeeld ten opzichte van de meeste andere struiken. Op kapvlakten kan hij vanuit zijn schaduwbestaan snel op de voorgrond treden en is zeer goed bestand tegen erosie (WEEDA et al. 1987). Samen met meidoorns en rozen speelt Sleedoorn een cruciale rol bij de vorming van de bijzonder waardevolle kleine landschapselementen. Als struweelvormer neemt Sleedoorn een

middenpositie in tussen de bospionier Eenstijlige meidoorn en de 'franje' van Rozen en Bramen, die niet of met moeite op eigen benen kunnen staan (WEEDA et al. 1987).

Sleedoorn is een belangrijke nectar- en stuifmeelbron voor talrijke vroeg vliegende bijen- en vliegensoorten. Zijn bloemen openen zich net als de bloei van de meeste wilgen gaat tanen. Deze struik heeft enkele karakteristieke begeleiders gemeenschappelijk met zijn naaste verwant, de Pruim, zoals de Sleedoornsatijnzwam, de Sleedoornpage (*Thecla betulae*) en verder nog mijten (*Eriophyes* spp.), bladwespen (*Pristiphora monogyniae*), bladluizen (van het geslacht *Brachycaudus*) en de Pruimenbladgalmug (*Dasineura tortrix*), die allen opgezwollen, gekrulde bladranden kunnen veroorzaken (WEEDA et al. 1987).

6. Het onderzoek... : het Sleedoorn-Kroosjespruimcomplex onder de loep

Volgens recente botanische inventarisaties naar houtige planten in Vlaanderen (MAES & RÖVEKAMP, 1998; MAES & RÖVEKAMP, 1999; RÖVEKAMP, MAES & ZWAENPOEL, 2000; OPSTAELE, 2001; MAES et al., 2003) zijn op heel wat autochtone groeiplaatsen van Sleedoorn ook intermediaire vormen aanwezig tussen Sleedoorn en blauwvruchtige Kroosjespruim (*P. x fruticans*, ook wel Heesterpruim genoemd), en op zeldzamere plaatsen ook de blauwvruchtige Kroosjespruim (*P. domestica* subsp. *insititia*) zelf.

Tot voor kort was de aanwezigheid van Kroosjespruim op natuurlijke en semi-natuurlijke groeiplaatsen totaal ongekend. Deze oude cultuurplant werd in West-Europa door de mens geïntroduceerd, mogelijks reeds sinds het Neolithicum (KÖRBER-GROHNE 1996). Door kruisingen en uitwisseling van genen tussen de wilde pruim (Sleedoorn) en de gecultiveerde verwanten (Kroosjespruim) kunnen nieuwe combinaties van eigenschappen ontstaan die resulteren in populaties met nieuwe kenmerken. Deze populaties kunnen veel potentieel inhouden voor verdere antropogene selectie (JARVIS & HODGKIN 1999). De recent in kaart gebrachte Kroosjespruimen kunnen een waardevolle genenbron inhouden voor moderne pruimenveredeling. Daarvoor is echter een grondige karakterisatie vereist van de populaties Sleedoorn, Kroosjespruim en de mogelijke (veronderstelde) overgangsvormen tussen beiden.

Op basis van de inventarisatie naar houtige planten in Vlaanderen worden stalen ingezameld van de drie taxa in het onderzochte complex : Sleedoorn, Kroosjespruim en de intermediaire vorm. Tegelijkertijd

wordt ook de verwante Kerspruim bemonsterd, zodat de mogelijke bijdrage van deze soort in het ontstaan van pruimrassen kan geëvalueerd worden.

Gecontroleerde kruisingen tussen Sleedoorn en Kroosjespruim enerzijds en Sleedoorn en Kerspruim anderzijds laten toe het hybridisatieproces nader te bestuderen.

Om de verwantschap tussen Kroosjespruim met oude pruimenrassen te bepalen worden regionale cultuurvariëteiten in deze studie opgenomen. De Kroosjespruimen zullen in een historisch perspectief gekaderd worden door pitten van archeologische opgravingen in Vlaanderen te onderzoeken.

Door toepassing van ploëdiebepalingen, diverse moleculaire merkertekniken, in combinatie met een grondige fenotypische studie, zullen verschillende organisatieniveaus van de genetische diversiteit bestudeerd worden. Deze methodes laten toe de graad en structuur van de biodiversiteit van *P. spinosa* en *P. domestica* subsp. *insititia* in te schatten en inzicht te krijgen in het veronderstelde natuurlijke hybridisatieproces tussen Sleedoorn en Kroosjespruim.

Recent onderzoek bij andere boomsoorten heeft aangetoond dat deze objectieven bereikt kunnen worden door toepassing van moleculaire merkertekniken, gekoppeld aan een grondige morfologische analyse.

7. Gezocht !

Blijkbaar is het niet al Sleedoorn wat de klok slaat. Door kruising en terugkruising binnen het complex Sleedoorn-Heesterpruim-Kroosjespruim zijn vele kenmerken gaan vervagen waardoor een duidelijke soortsafbakening - hier en nu - niet meer mogelijk is.

Door een grondige morfologische en moleculair-genetische analyse wensen we iets meer inzicht te krijgen in bovenvermelde problematiek. Daarvoor is - om statistisch verantwoorde analyses te kunnen uitvoeren - veel blad-, vrucht-, twijg- en bloemmateriaal nodig ...

Hierbij wil ik dan ook een oproep doen aan de geïnteresseerden om tijdens een uitstapje of excursie de veronderstelde Sleedoornstruiken eens goed te bekijken...

U zal zien dat er subtiele verschillen tussen de struiken aanwezig kunnen zijn qua blad- en vruchtgrootte, doornigheid, beharing van eenjarige twijgen, beharing van de bloemsteel, betanding van de kelk,... en dat niet alle struiken zomaar in het vakje 'wilde' Sleedoorn te stoppen zijn.

Van 'ongewone' of opvallende planten - of gewoon bij twijfel - mag u zeer graag (!) een aantal vrucht- en/of bloemtweijgjes inzamelen en deze aan de auteur bezorgen.

Dit zou een welgekomen hulp zijn, en de wetenschap zal er u eeuwig dankbaar voor blijven !

Wij doen dan ons uiterste best om de stalen op te nemen in de analyse en u iets dichterbij de determinatie te brengen.

Hoe de betreffende taxa herkennen ?

In de literatuur is vrij weinig informatie beschikbaar over de verschillende taxa, waardoor duidelijke diagnostische kenmerken schaars zijn. Hieronder toch een aantal hulpmiddeltjes... (naar LAMBINON et al. 1998)

	P. spinosa	P. x fruticans	P. (domestica subsp.) insititia
Vruchtgrootte	ongeveer 1-1,5 cm	1,5-2 cm lang	2-7,5 cm lang / 2-5 cm breed
Vruchtvorm	eivormig-bolrond	langwerpig-eivormig	nagenoeg bolrond
Steen	nauwelijks samengedrukt	min of meer zijdelings samengedrukt	iets zijdelings samengedrukt (met stompe kanten)
Aantal vruchten bijeen	meestal alleenstaand	vaak met 2 bijeen	meestal met 2-3 bijeen
Bladschijf	2-4 cm lang	tot 6 cm lang	3-8 cm lang/1,8-5 cm breed
Doornigheid/habitat	zeer doornige heester, tot 2,5 m hoog	nauwelijks gedoornde heester, tot 2-6 m hoog	heester of boom, soms gedoornd
Bloei	maart-mei	april-mei	

8. Determinatie ?

De determinatie gebeurt tot nog toe voornamelijk op basis van de afmetingen van vrucht, steen en blad.

Van de bloemkenmerken is nagenoeg niets gekend, maar volgens de illustraties uit 'Drawings of British Plants, Volume 3 – Leguminosae and Rosaceae' (Ross-Craig) heeft *P. spinosa* een getande kelk, terwijl *P. insititia* een behaarde kelk heeft.

Volgens LAMBINON et al. (1998) zijn bij *P. domestica* subsp. *insitita* ook de bloemsteeltjes (dicht) behaard.

Met deze kenmerken is echter enige voorzichtigheid geboden, mede door het optreden van tal van overgangsvormen.

Veel succes!

Voor meer informatie: Leander.Depypere@UGent.be of tel: 09 - 264 50 72

9. Referenties

BORTIRI E., OH S.-H., JIANG J., BAGGETT S., GRANGER A., WEEKS C., BUCKINGHAM M., POTTER D. & PARFITT D.E. (2001). Phylogeny and Systematics of *Prunus* (Rosaceae) as Determined by Sequence Analysis of ITS and the Chloroplast *trnL-trnF* Spacer DNA. *Systematic Botany*, **26**(4): 797-807

ENV/JM/MONO(2002)13. Consensus document on the biology of *Prunus* sp. (stone fruits) [[http://www.oilis.oecd.org/oilis/2002doc.nsf/43bb6130e5e86e5fc12569fa005d004c/916cbffeff3062bbc1256b98004c3ab3/\\$FILE/JT00124192.PDF](http://www.oilis.oecd.org/oilis/2002doc.nsf/43bb6130e5e86e5fc12569fa005d004c/916cbffeff3062bbc1256b98004c3ab3/$FILE/JT00124192.PDF)]

FAUST M. & SURÁNYI D. (1999). Origin and dissemination of plums. *Hort. Rev.* **23**: 179-231.

HEYBROEK H.M. (1992). Behoud en ontwikkeling van het genetisch potentiaal van onze bomen en struiken. *Dorschkamrapport* nr. 684, IKC-NBLF/IBN-DLO, Wageningen.

JARVIS D.I. & HODGKIN T. (1999). Wild relatives and crop cultivars: detecting natural introgression and farmer selection of new genetic combinations in agroecosystems. *Molecular Ecology*, **8**: S159-S173

JOHAN VAN GEYT 2004

(<http://users.telenet.be/bomenmeteenverhaal/boomwoordenboek/P%20Boomwoordenboek.html>).

KÖRBER-GROHNE U., 1996. - Pflaumen, Kirschpflaumen, Schlehen – Heutige Pflanzen und ihre Geschichte seit der Frühzeit. Theiss, Stuttgart.

MAES N., RÖVEKAMP C., 1998. - Oorspronkelijk inheemse bomen en struiken in Vlaanderen. Een onderzoek naar autochtone genenbronnen in de Ecologische Impulsgebieden. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Bos & Groen.

MAES B. & RÖVEKAMP C., 1999. - Cursus autochtone bomen en struiken Vlaanderen (een productie van het Ekologisch Adviesburo Maes en BRONNEN). *Educatief bosbouwcentrum Groenendaal*, Brussel 1999.

MAES B. & BRINKKEMPER O. (2002). Sleedoorns en Pruimen. *De Levensde Natuur*, **103**.

MAES N., RÖVEKAMP C., OPSTAELE B. & ZWAENEPOEL A., 2003. - Oorspronkelijke inheemse bomen en struiken in de houtvesterijen Antwerpen en Turnhout. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bos en Groen.

NIELSEN J. & OLRIC D. (2001). A morphometric analysis of *Prunus spinosa*, *P. domestica* ssp. *insititia*, and their putative hybrids in Denmark. *Nordic Journal of Botany*, **21** (4): 349 - 363.

OPSTAELE B., 2001. - Autochtone bomen en struiken in de houtvesterijen Leuven en Hasselt. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bos & Groen.

RÖVEKAMP C., MAES N. & ZWAENEPOEL A., 2000. - Oorspronkelijk inheemse bomen en struiken en cultuurwilgen in de Vlaamse Vallei. Een onderzoek naar autochtone genenbronnen in Gent en omgeving. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Bos & Groen.

VANDOMMELE H. (1987). Pruimen voor Miljoenen. De geschiedenis van Sleet tot Eierpruim en andere Prunussen - verleden, heden, toekomst - 253 pp.

WEEDA E.J., WESTRA R., WESTRA CH. & WESTRA T. (1987). Nederlandse Oecologische Flora. Wilde planten en hun relaties 2. Een uitgave van het IVN in samenwerking met VARA en de VEWIN, Hilversum-Haarlem.

<http://www.intranet.csupomona.edu/~ige/gardens/Introduction.htm>

<http://depts.washington.edu/chinaciv/painting/tschyuan.htm>

http://www.stemderbomen.nl/pages/artikelen/art_wilde_pruim.htm

http://plantaardigheden.nl/bloesemremedies/namen_bach4.htm#kerspruim

<http://www.bongerdgrootveen.nl/Home.htm>

http://www.asia-art.net/chinese_artist2.html

<http://www.arthurleej.com/a-PurpleleafPlumTrees.html>

<http://runeberg.org/nordflor/pics/313.jpg>

Sleedoorngelai

Hilde Mortier

Rijpe sleedoornvruchten plukken na een eerste vorst, of ze eerst laten invriezen.

De vruchten kwetsen en in een bokaal overgieten met kokend water. Laten afkoelen en 24 uur laten rusten.

Zeven en het vocht opvangen, weer laten koken en opnieuw over de vruchten gieten. Herhaal dit na 24 uur nog eens.

Per liter vocht het sap van ½ citroen toevoegen en gelei maken volgens het recept van de gebruikte geleisuiker.

Deze gelei van wilde pruimen past perfect bij koud vlees of wild.

Was ik maar een echte straatmus... ik vloog onmiddellijk terug naar

Sous-Bois Wépion

Zó uitnodigend, een openstaand kasteelhekken opgesmukt met twee fijne bloemstukjes. De organisatoren van de uitstappen slagen er in ons een variatie aan weersomstandigheden aan te bieden, Parijs in de regen, Leupegem een stralende lentedag en ditmaal een dag met "zuidse" warmte!

Wat was het dan ook heerlijk te wandelen in de dreef met jonge aanplantingen van Hosta's, Varen en andere bodembedekkers.

Een goed onderhouden kasteel, niet te groot, geschilderd in gebroken wit met rondom bloemen, planten en ... een unieke verzameling gieters, wordt bewoond door een gezin met vijf kinderen.

Het "frisgroen" gazon was er om OP te wandelen. Kwam dat door 't gebruik van al die gieters?

Het kruidentuintje met 35 aromatische planten is aangelegd vlakbij de keuken. Links ervan kregen wij een doorkijk in 't bos met een mooi zicht op de citadel.

Dat de eigenaars verliefd werden op dit domein is niet te verwonderen als wij het prachtig panorama mochten aanschouwen langs de achterzijde van hun woonst. Voorheen was het een schapenweide tot aan het terras van het kasteel. Al generaties lopen er Schotse schapen. Op het lager gedeelte, afgesloten door een "ha-ha", kunnen zij nu grazen.

De bewoners hebben op 8 jaar tijd deze weide omgetoverd tot een mooie Engelse tuin. In 1998 hebben zij zomaar een duizendtal vaste planten, 200 variëteiten van Rozen, en een kleine verzameling Pionen, Irissen en Hosta's verhuisd van hun vorige tuin te Profondeville.

De pasteltinten, "vrouwelijke" kleuren, worden bepaald door de kasteelheer. Tegenover de goudkleurige Catalpa's koos hij blauwkleurige en witte bloemen als Floxen, Geraniums. Een trap in gras leidt ons naar 't kiosk, daterend uit de 19e eeuw, begroeid met Klimop. Een plekje waar je in alle stilte kunt mijmeren en genieten van een zicht op rotsen, de vallei en de Maas die zich in twee splitst.

De groententuin ontbreekt niet. Hier staan afwisselend groenten en ... snijbloemen in diverse kleuren. Het principe van de kasteeldame is groenten te eten van het seizoen. Het rozenprieel, ook begroeid met Clematissen, is nog maar twee jaar geplaatst. Donkere tinten die zich per toeval vertonen vliegen eruit. Het is afgeboord met Nepeta. De blauwe kleur is een mooie combinatie met roze en witte Rozen. Na de eerste bloei van de Nepeta wordt deze gekortwiekt met als resultaat "een tweede bloei"! In de serre en op een kweekplaats in terrasvorm worden nieuwe en reserve planten gekweekt.

Langsheen een paarse haag met lichtroze Rozen kwamen wij aan het tennisveld. Nog enkele jaartjes en de afsluiting is volledig begroeid met Klimrozen. Zal men dan nog effectief tennissen onder de bedwelmende rozengeur?

Een tuinier komt drie dagen in de week en het overige werk wordt opgeknapt door de ganse familie. Na hard labeur is een duik in het zwembad "zalig".

Onze wandeling werd gepiloteerd door 't kleine witte hondje en eindigde op 't terras van het kasteel. Een verfrissend drankje van Citroenmelisse of Munt werd ons aangeboden. In een gemoedelijke sfeer vertelde de heer en mevrouw ons de geschiedenis van de aanleg van deze prachtige tuin, geïllustreerd met foto's.

Een mooi en sfeervol bezoek !

Als contrast kregen wij in de namiddag en bezoek aan het ARBORETUM "Robert Lenoir" te Rendeux, een levende encyclopedie voor de dendrologen. Het stromend water van de Ourthe en de schaduw van de bomen gaven ons een klein beetje 't gevoel van koelte.

Zoals vooropgesteld was het de heer Sneyers d'Attenhoven, kleinzoon van de vroegere boseigenaar, samen met Prof. Goefghebeur die ons gidsten in dit waardevolle natuurgebied.

Karel gaf ons bij het voorstel van de uitstap reeds een uitgebreid relaas omtrent het ontstaan ervan.

Een wandeling van twee uur in het bos van "22 ha" gaf ons een mini-overzicht van het groot aantal soorten bomen (2154 !). *Cladrastis sinensis* is o.a. een exemplaar dat wij hebben kunnen bewonderen en waarvan slechts 2 stuks te vinden zijn in België.

Het was niet alleen warm maar wij kregen nog een overdosis decibels te horen van het "fête de la musique". Happy birthday to you, was dat voor ons bestemd? Een jaartje te vroeg want pas in 2006 bestaan de Vrienden van de Plantentuin 25 jaar!!!

Een heel "WARM" applaus voor de inrichters en medewerkers.

Recepten van een zomerproeverij

Op 21 juli 2005 gaf Hilde Mortier in de Plantentuin een gidsbeurt, gevolgd door proeverij van eetbare bloemen en planten.

Enkele leden, en ook nieuwe leden drongen aan op het krijgen van de recepten. En belofte maakt schuld.

Rozenjam met gekonfijte blaadjes

Ingrediënten :

1 l rozenblaadjes (75 g), 3 dl water, sap van ¼ citroen, 450 g geleisuiker.

Voor de gekonfijte rozenblaadjes: 1 ¼ dl water, 170 g suiker, 35 g rozenblaadjes.

Bereiden:

Breng voor de gekonfijte rozenblaadjes het water met de suiker aan de kook, laat zachtjes koken tot de suiker helemaal is opgelost. Neem de pan van het vuur en roer de rozenblaadjes erdoor. Laat afkoelen. Schep de blaadjes uit de siroop en breng deze weer aan de kook. Neem de pan van het vuur en roer de rozenblaadjes er weer door. Herhaal dit nog driemaal.

Breng voor de rozenjam 3 dl water aan de kook. Doe de rozenblaadjes erin en laat dit 20 minuten zachtjes koken met het deksel op de pan. Laat afkoelen. Zeef de vloeistof in een schone pan. (De blaadjes worden niet meer gebruikt.)

Breng het rozenwater weer aan de kook en roer het citroensap en de geleisuiker erdoor. Schep zodra de suiker gesmolten is de gekonfijte rozenblaadjes uit de siroop en roer deze door de jammassa. Laat, als deze begint te borrelen, nog 4 minuten doorkoken tot hij de gewenste dikte heeft.

Schep de jam in goed gewassen potjes en sluit deze direct.

Rozemarijn cake

Ingrediënten (voor 6 personen):

2 eieren, 150 g suiker, 150 g zelfrijzende bloem, 150 g gesmolten boter, 1 soeplepel fijn gemalen (verse) rozemarijnblaadjes, 100 g zwarte olijven, 1 nootje boter voor de vorm, zout.

Bereiden:

Klop de eieren op met de suiker en voeg de bloem, boter en rozemarijn toe. Meng alles tot een gladde deeg. Voeg er de in stukjes gesneden olijven aan toe. Boter de cakevorm in.

Giet de deeg erin, leg er een takje rozemarijn op en bak in een op 160° C voorverwarmde oven. Reken hiervoor ongeveer 30 minuten.

Summerpudding

Ingrediënten (voor zes) :

170 g frambozen, 340 g aardbeien, 75 g bramen, 75 g aalbessen, 75 g bosbessen, 2 soeplepels frambozencrème of cassis, 1 wit brood in sneden,

Voor de siroop: 340 g frambozen, 4 dl water, 300 g suiker, 1 blad gelatine.

Bereiding:

Smeer een puddingvorm van 1 à 1,5 liter (of 6 individuele vormpjes) in met een dun laagje boter. Haal de steeltjes en sterretjes van het fruit. Was de vruchten en laat uitlekken

Bereid de siroop door de frambozen te koken met het water. Zeven door een neteldoek. Aan het sap 300 g suiker toevoegen. Aan de kook brengen en laten inkoken tot 2/3 van het volume. Eventueel cassis of frambozencrème toevoegen.

De andere vruchten aan deze siroop toevoegen. Van het vuur nemen (vruchten moeten heel blijven). Laten afkoelen. Zeven. De vruchten en de siroop afzonderlijk bewaren.

De sneden brood ontkorsten (moet niet). Indien nodig de sneden in twee snijden. De sneden besprenkelen met de siroop (vochtig maken maar niet te vochtig) en 2 dl siroop overhouden.

Bekleed de vorm met geïmpregneerde stroken brood en zorg ervoor dat iedere strook iets over de andere uitsteekt. Vul de volledig met brood beklede vorm met fruit en houd enkele mooie vruchten opzij voor de decoratie. Dek af met een ronde plak brood. Leg een groot bord boven op de vorm, doe daar een zwaar gewicht op en laat alles een nacht op een koele plaats rusten.

De 2 dl siroop verwarmen en hierin 1 blad geweekte gelatine oplossen. Laten afkoelen tot de gelei begint op te stijven. Deze gelei lepel per lepel over de ontvormde pudding aanbrengen. De pudding versieren met enkele mooie vruchten en eetbare bloemen.

Summerpudding kan opgediend worden met een kom versgeklopte room.

Klimop en een teer gemoed
Hecht zich vast, dan tiert het goed:
Doch, waar stam noch muur het schragen,
Dort het weg in weinig dagen.

Goethe

Azalea 'Cupido' : een nieuwe azalea cultivar

Eric J.M. Piens
Verlorenbroodstraat 27, 9820 Merelbeke

In het pseudo-millenniumjaar 2000 vonden andermaal de 'Gentse Floraliën' plaats. Deze vijfjaarlijkse manifestatie wordt normaliter op plechtige wijze voor geopend verklaard en daarna ingelopen door het vorstenpaar. Dat jaar kampte Albert II met gezondheidsproblemen en liet hij de eer aan zijn oudste zoon met diens kersverse echtgenote, prinses Mathilde. Bij deze gelegenheid werd er een nieuwe azalea 'Mathilde' gedoopt door de gelijknamige kroonprinses, een creatie van een tuinder uit Kruishoutem.

Gedurende de 10-daagse bloemententoonstelling werd aan het grote publiek de mogelijkheid geboden een naam te verzinnen voor een andere nieuwe creatie, bij middel van een enquête. Nadat de vele Mathilde's en Delphine's werden geëlimineerd is uiteindelijk de naam 'Cupido' als winnaar behouden. Dit voorjaar kwam de nieuwe cultivar uitvoeriger in de pers en werden potentiële consumenten nauwer betrokken bij de prépresence tijdens een 'open deur' van het D.v.P. te Melle (C.L.O. Gent).

Laat ons echter eerst van dieper ingaan op de aard van de 'azalea' op botanisch vlak en als kamerplant. Ze behoren allemaal tot het omvangrijke geslacht of het genus *Rhododendron*, d.w.z. de Japanse tuinazalea's, de Mollis-soorten als bladverliezende heester bekend, de 'Harde Gentse' (meestal welriekend) alsook de zogenaamde potazalea's, ook wel *Azalea indica* genoemd. Tussendoor willen we nog meegeven dat de ex-voorzitter van Cactusweelde afdeling Noorderkempen, Jos Delvaux, nauw betrokken was bij het opnieuw verzamelen van de winterharde Gentse azalea's. Hij maakte deel uit van een trio (samen met Albert De Raedt, Gavere en Leon De Clercq, Destelbergen) dat, telkens als de lente eraan kwam, vele binnen- en buitenlandse tuinen "afschuimde" zelfs tot in het Arnold Arboretum in Boston Amerika, om dat soort planten op te sporen en te beschrijven.

De meest bekende groepen hebben we zonet opgenoemd, want het gehele geslacht is veel omvangrijker en ingedeeld in 8 subgenera, 12 secties en 50 subsecties gaande tot $\pm$ 800 soorten. Wij gaan in de context van 'Cupido' ons beperken tot de zogenaamde Rhododendron simsii-hybriden, dit zijn bladhoudende kamerazalea's, van oorsprong uit China (vooral uit de bekende provincie Yunnan waar eveneens talrijke orchideeën voorkomen) en Thailand. Door teler ook wel Azalea indica genoemd, alhoewel ze niets te zien hebben met India, doch wegens hun invoer uit China door Nederlanders via Nederlands-Indië, zo werden benaamd.

Tijdens een studienamiddag voor azaleatelers werd op vrijdag 02.03.2001 de nieuwe azalea 'Cupido' gedoopt. Het daaropvolgend weekend was er open-deur in het Departement voor Plantengenetica en -veredeling (DvP) ressorterend onder het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek - Gent (CLO) van het Ministerie van Landbouw. Daar worden niet enkel nieuwe kruisingen op gebied van azalea's gecreëerd maar ook van bromelia's, bladbegonia's, rozen en sommige boomkwekerijgewassen, meestal sierstruiken zoals hibiscus, prunus (kers-, amandel- en sierpruimelaar) en malus (sierappelaar). Verder wordt er nog aan veredeling gedaan van grassen, groenvoeders, bieten, klaver, cichorei en sommige groenten. Dat even om de bedrijvigheden van het departement te schetsen.

Ons interesseert uiteraard slechts de rozenkweek plus de bromelia's, waaronder de talrijke tillandsia's, maar vooral de azalea's. Men heeft er een verzameling van 600 cultivars als genenbank, rassen die om diverse redenen niet meer in productie zijn bij kwekers. Het zijn meestal 'verouderde' cultivars die niet meer gegeerd worden door de consument, die vaak slechts oog heeft voor nieuwigheden of omwille van de prijs. Het zijn planten die voor vermeerdering dienen gegriffeld te worden (een soort enten op een onderstam, zoals we dat ook kennen bij onze cactussen) wat dus arbeidsintensief is, waarvoor de kopers geen extra geld wensen op te hoesten.

Onder de talrijke bezoekers waren vrij veel gewezen bloemisten die rassen herkenden waarmee ze nog productief waren geweest en hun verwondering en bewondering lieten blijken toen ze die planten nog eens terugzagen. Nostalgie om zo te zeggen.

Er waren azalea's bij die eertijds een naam kregen als 'Albert-Elisabeth' of

'Leopold-Astrid' verwijzend naar vroegere Belgische koningsparen. Het waren de tijden van 1930-40, dat er nieuwe creaties werden genoemd naar de echtgenotes van de bestuivers-telers, zelfs naar de namen van eega's der beschrijvers, ondermeer 'Madame X' en 'Madame Y' of nog 'Souvenir de Theophile Piens' (zie 'My first love' in Ca.Ve.Ka. 1999 pag. 86). In de jaren 1970-80 werden de nieuwe soorten benaamd als 'Mevrouw Z' enz. als gevolg van de vervlaamsing die in onze gewesten had plaatsgevonden.

Dat in de regio van Gent veel aan azaleateelt werd gedaan moge blijken uit de benamingen als 'Perle de Melle', 'Perle de Swijnaerde' (bloeit als een vorm die lijkt op een witte roos), 'Perle de Doornzele', 'Perle de Saffelaere', 'Rubis de Meirelbeke' en 'Gloire de Meirelbeke' *.

Intussen werd er in de lente van 2000 een boek uitgegeven met als titel "De Harde Gentse" waaraan Jos Delvaux medewerking verleende en die is gewijd aan bladverliezende winterharde en welriekende Gentse azalea's. Daaronder zijn er verschillende geelbloeiende soorten die nu worden aangewend om een geelbloeiende potazalea te maken.

Dergelijke "gelen" zijn er (nog) niet ! Eerdere pogingen om zo iets te creëren (o.a. met de grootbloemige (tuin)rododendron** Rhododendron 'Moermans') leidden tot ontgoochelingen qua resultaten. Er bestaat wel een potplant met vuil grijs geelgroene bloemen, doch dat is botanisch gezien een raszuivere rododendron en onder ingewijden bekend als Rhododendron keiskei 'Curlew' of nog Rhododendron keiskei 'Shamrock'.

De mens poogt wel en lukt nogal eens in het manipuleren van planten, maar slaagt niet altijd in het scheppen van bepaalde bloemkleuren. We kennen bv. geen blauwe bloemen bij cactussen, geen gele bij Azalea indica of bij japanse azalea's (Rhododendron obtusum) en zelfs geen gele bloemen bij cineraria's. Die laatste zijn in feite hybride planten waarvan de stamouders voorkomen op de Canarische Eilanden als Senecio of Pericallis. (zie "Barranco del Infierno", Ca.Ve. Ka. 1997 pag. 142). Deze hybriden komen in alle bloemkleuren voor, zelfs met twee kleuren, doch ... géén geel ... ondanks dat er toch geelbloeiende senecio's bestaan. Faalt hier de wet van Mendel of kunnen we niet alles beheersen ?

Terloops nog dit, terwijl we het over kleuren hebben. Botanici erkennen 'wit'

niet als een kleur. Een plant die normaliter rood of geel bloeit of met om het even welke kleur en plots een witbloeiende nakomeling geeft, wordt beschouwd als een plant die geen kleur heeft aangemaakt en dus slechts een vorm of een variant is. Wil dat zeggen dat cactussen beschreven als witbloeiend, geen raszuivere planten zijn ? Kan best, ik weet het niet !

Doch nu terug naar onze 'Cupido'. Het is een Japanse niet winterharde pot-azalea. De oorzaak daarvan is te zoeken of te verklaren door het ouderpaar waarvan slechts één der ouders winterhard is. Bijzonder jammer want ik ben er sterk van overtuigd dat een dergelijke Japanse azalea beslist alle tuinen stormenderhand zou veroveren.

De plant heeft enkelvoudige bloemen in trossen bloeiend. De kleur van de bloem is wit met een lila-rose rand. Sterk groeiend en daardoor goed vertakkend met een klein glanzend donkergroen blad, een typisch kenmerk van japonica's. Bij een eerste aanblik zou ik eerder spreken van een rose bloeiende plant met witte keel. Doch dat is een vorm van appreciatie. Het is één van de selecties van het veredelingsprogramma in het CLO. Het kan 15 jaar vragen vooraleer men overgaat, evident na overleg met telers, om het ras in productie te nemen en te vermeerderen tot een verkoopobject op markten en in floristen-zaken.

Van de vele kruisingen worden de meeste nakomelingen weggegooid en dit om verschillende redenen, zoals geen vaste bloemkleur, niet voldoende ziekteresistent, te weinig groeikracht, veel en slechte 'sporten' vormend en nog andere criteria, te veel om op te noemen. " Een goed veredelaar kent men aan het aantal plantjes dat hij weggooit en niet aan hetgeen hij overhoudt " (Ir J. Heurzel 1987). 'Sporten' zijn twijgen met afwijkende en nieuwe bloemkleuren. Daaruit zijn reeds menige nieuwe rassen ontstaan.

Onze 'Cupido' met wit en rose als bloemkleur heeft nochtans geen ouders waar de witte kleur in voorkomt. De vader die het stuifmeel leverde is de Japanse azalea 'Gilbert Mullie' (creatie van 1987) bloeiend met rose enkele bloemen, een zaailing van 'Moeder(kens)dag' x 'Kirin'. Deze 'Moederdag' is een Japanse azalea en betrekkelijk winterhard (heb ik in mijn tuintje), die karmijnrood bloeit. De moederplant 'Kirin' werd in Amerika ingevoerd (1919) afkomstig van Japan en aldaar bekend omstreeks 1900. Geïntroduceerd op de

Gentse Floraliën in 1928. Vroege bloeier, d.w.z. vanaf Kerstmis en niet winterhard. Hier is echter nog steeds geen sprake van een witte kleur.

De namen van de ouders van "Moederdag" en de details ervan ga ik u besparen. Behalve het creatiejaar (1887) van de vaderplant en zijn rode kleur als nakomeling van *Rhododendron simsii* (als zovele andere) wil ik u nog kond doen. *Rhododendron simsii* is als 'indica' hier niet winterhard.

In 1948 werd op deze azalea, de cultivar 'Professor Wolters', een witte sport ontdekt, dus waarschijnlijk een terugkruising van een nog eerdere uitgevoerde veredeling en mogelijks de verklaring van het wit in 'Cupido'. De moederplant van laatstgenoemde is de niet winterharde Japanse azalea 'Roza Perle' met een roze bloemkleur, die een zalmkleurige en witte sport gaf en uiteindelijk ook alweer afstamde van een *Rh. simsii* en uiteraard daardoor niet winterhard is. Al deze elementen verklaren waarom 'Cupido' een potplant voor binnenshuis is geworden.

Vader : 'Gilbert Mullie' = kruising van 'Moederdag' x 'Kirin' (winterhard).

Moeder : 'Rosa Perle' = kruising van 'Friedhelm Scherrer' x 'Kirin' (of 'Rex') (niet winterhard).

De bezoekers van de opendeurdag hadden de mogelijkheid opnieuw hun voorkeur te geven, bij wijze van een rondvraag. Uit een 15-tal nog onbenoemde nieuwe rassen konden ze hun keuze mededelen. Bovendien was er de mogelijkheid aan een gunstige prijs zich een plant aan te schaffen, behalve ... de 'Cupido'. Mijn keuze viel op 'Frau Amalia Riechers' met gelijkende bloemen en als alternatief van ... jawel 'Theophile ...' (die was toen reeds uitgebloeid).

'Cupido' is een middelvroege bloeier (vanaf begin februari) waarmee men de bedoeling had deze nieuwe cultivar te lanceren met Valentijn in 2002. Met zo'n naam schijnt mij vooraf succes verzekerd. Later bleek dat toch niet zo !

* vroegere schrijfwijze van het huidige Merelbeke

** enkel de geslachtsnaam *Rhododendron* wordt met "Rh..." geschreven

Literatuur

Dr. Fritz Encke et al 1993 - Zander Handwörterbuch der Pflanzennamen - ISBN 3-8001-5063-8

Dr. ir. Jozef Heurzel 1987 - Japanse Azalea's - Kluwer Groenboekery - ISBN 90-71889-04-1

Dr. ir. Jozef Heurzel 1999 - Azalea's - Oorsprong, veredeling en cultivars - Lannoo Tielt ISBN 90-209-3479-1

Prof. Dr. ir. Eric Van Bockstaele 1999 - Brochure DvP - Departement voor Plantengenetica en -veredeling - CLO Gent

Supervisie van de nomenclatuur door Romain Uytterhaegen - DvP - CLO, Gent

Lidgeld 2005

Gewoon lid	11 euro
Beschermend lid	15 euro
Steunend lid	25 euro

Te betalen op rekening 001-1192154-03 van de Vrienden van de Plantentuin

Gent, p/a Willy Maststraat 51 9032 Wondelgem.

Met als vermelding « lidgeld 2005 en naam van het lid ».

Wil a.u.b. de naam en het adres van het lid vermelden, indien deze verschillend is van de betalende persoon. Beste dank.

Meerjarig lidmaatschap

En meerjarig lidmaatschap is mogelijk (inflatie-bestendig) onder de voorwaarden hieronder beschreven (warm aanbevolen).

Gewoon lid, 5 jaar	50 euro
Beschermend lid, 5 jaar	75 euro
Steunend lid, 5 jaar	125 euro

Lidmaatschap voor het leven (vanaf 50 jaar)

Gewoon lid voor het leven	200 euro
Beschermend lid voor het leven	350 euro
Steunend lid voor het leven	550 euro

Twee fraaie kamerplanten

Eric J.M. Piens

Verlorenbroodstraat 27, 9820 Merelbeke

Mijn eega was vorige zomer nogmaals jarig !

Een dag dat kinderen en kleinkinderen eens extra op bezoek komen. Een van hen had een grote bloeiende plant meegebracht die tot zijn ontzetting hoorde dat ik onmiddellijk de naam ervan kon noemen. Die menen dat hun vader enkel iets afweet van cactussen. Ze zouden nochtans beter moeten weten. Zelf hebben ze weinig interesse voor de nomenclatuur van de planten die in hun tuinen werden aangeplant, om nog te zwijgen over het onderhoud van struiken, boompjes, bemesting en dergelijke. Meestal beperken ze zich tot het maaien van de 'pelouse' en onkruiden daarin te verwijderen. Het lijkt of ze een onberispelijk golfterrein ter beschikking willen hebben.

Ik woon in een streek waar eertijds meer grond behoorde aan tuinbouwers dan dat er bouwkvelds waren. Trouwens waar ik nu woon was eveneens grond van een bloemist. Na de eerste oliecrisis in 1973 werd er onder de tuinbouwers een selectie doorgevoerd. Hun aantal ging slinken, de grootste bleven nog overeind, maar waarvan later er nog wel verdwenen. Door mijn vroege interesse voor bloemen en planten - kan niet anders als je in een 'eerdere glasstreek' woont, zoniet haat je het hele zootje - kende ik een kweker die *Medinilla* in cultuur had. Daar gaat het namelijk over, een *Medinilla magnifica*.

Ik herinnerde mij nog de warmte en hoge vochtigheid in de kassen van die *Medinilla*-kweker. De cadeauplant was in mijn ogen geen lang leven beschoren. Deze gedachte werd bevestigd toen ik andermaal in de Victoriakas van de Gentse universiteit ging fotograferen. Die kas genoemd naar de *Victoria*-planten die er in een groot bassin op het water drijven. Ze hebben meer dan een meter doorsnede en kunnen gerust een knaap van 50 kg dragen. Inboorlingen in Brazilië lopen en springen soms van blad naar blad om een rivier over te steken. In die kas heerst er een constante hoge temperatuur en een vochtige atmosfeer. Behalve in de zomer kom je er niet in zonder dat je brilleglazen beslaan. Dus geen kans om thuis die *Medinilla* in leven te houden laat staan tot bloei te brengen. En toch ... maar eerst meer informatie op botanisch vlak over ons onderwerp.

1. *Medinilla magnifica* Lindley (1799-1865) is afkomstig van het Filippijnse eiland Luzon.

Medinilla-soorten komen voor in een groot gebied van West Afrika tot Azië op de Filippijnen en de Fiji-eilanden. Het zijn epifyten, tellen een 400-tal soorten en werden genoemd naar een 19de eeuwse Spaanse gouverneur José de Medinilla y Pineda.

Medinilla magnifica is bijna de enige die interessant is om in cultuur als kamerplant te worden opgekweekt. Het is een schitterende plant die door haar attractief uitzicht liefhebbers weet te verleiden tot kopen ondanks ze nogal prijzig is en niet gemakkelijk te houden in de huiskamer, tenzij met de nodige aandacht. Als jonge knaap van toen herinner ik mij nu nog de aanblik van een kas vol planten bij een beroepskweker. En ook de betrekkelijk warme en vochtige atmosfeer. Ze bloeiden - en waren daardoor zo impressionant ervaarde ik toen - aan lange stengels met prachtige roze bloeiwijzen als druiventrosjes waarbij daarboven roze schutbladeren het geheel completeerden.

Aanyankelijk was ik wel bang dat de houdbaarheid van korte duur zou zijn doch dit vormde daardoor net een uitdaging. De plant werd in een te ruime sierpot geplaatst met op de bodem ervan een verhoogje om als eilandje te fungeren. Rondom dat eilandje werd de sierpot gevuld met water om een goede verdamping te bekomen.

Eerst bleek dat niet voldoende : er was wat blad- en bloemenverlies. De plant had een aanpassing nodig want behalve de mindere vochtigheid waarin ze uiteraard terecht was gekomen moest ze zich ook nog met minder licht tevreden stellen. Ze overleefde en bloeide lang, wel zes maanden.

In de natuur kan ze 2,5 m hoog worden, in cultuur nauwelijks één meter zoals het exemplaar in de reeds genoemde Victoriakas. Hier stond ze als nog kleinere plant te pronken met haar 20-30 cm lange bladeren en half zo breed, voorzien van geelachtige nerven. Wat ik eigenlijk niet had durven hopen gebeurde toch medio februari. Onder de nog twee resterende stengels met schutbladeren vormen zich nieuwe bloeiknoppen. Bijzondere aandacht genieten de bladoksels aan het einde van de takken waar nieuwe stengels beginnen te ontwikkelen. Zouden die even fors uitgroeien als de vorige, toen de plant hier aankwam ? In feite is de bloeitros samengesteld uit een 100-tal kleine roze bloemen verenigd als een druiventros of beter nog, als een hangende seringbloem.

Daarboven staan dan twee rijen schutbladeren van wat lichtere kleur met op enige afstand daarvan nog twee enkele schutbladeren in dezelfde kleur. Het geheel is zeer fraai te noemen een de bloei duurt inderdaad verschillende maanden.

Verzorging: om de drie à vier jaar verpotten vóór de bloei en snoeien voor zover nodig na de bloei. Vermeerderen kan ook door liefhebbers mits zorgen voor een hoge vochtigheid en bodemwarmte. Het lijkt me niet evident daarvan meerdere planten in de huiskamer te hebben gelet op de niet geringe grootte van zulke specimens. Andere soorten uit het geslacht worden wel eens op een epifytenstam gebonden in de liefhebbersserre van een orchideeënminnaar.

2. *Calathea crocata* E. Morren & Jorissenne

Deze soort is een bijzondere plant voor de huiskamer om tweeërlei redenen. Ze werd beschreven door een Gents duo. De eerste persoon, Eduard Morren, leefde van 1833 (Gent) tot 1886 toen hij in Luik overleed in functie als directeur van de botanische tuin aldaar. Zijn vader Charles richtte het tijdschrift op "L'Horticulteur belge" samen met die andere grootheid Louis Van Houtte (1810-1876). Een pionier door de oprichting van een tuinbouwschool te Gentbrugge in 1849. De tweede beschrijver G. Jorissenne was eveneens een Gentenaar.

De andere reden dat het hier gaat om een speciale plant komt door het feit dat enkel *Calathea crocata* bloeibaar is bij ons in de huiskamer in tegenstelling met alle andere species. En hoe? Straks meer daarover.

Calathea wordt vaak verward met *Maranta* en soms met *Cordyline*. Voor plantkundigen is er een weinig verschil. *Calathea* en *Maranta* horen tot dezelfde familie, de Marantaceae. *Cordyline* daarentegen lijkt meer op een *Dracaena*, maar is eigenlijk niet nauw ermee verwant en wordt momenteel tot de Laxmanniaceae gerekend, een typisch Australische familie. Hun bladeren zijn vaak bont gekleurd, steeds echter in lengterichting, zoals bij sommige maranta's. *Cordyline goldieana* vormt een uitzondering met gekleurde vlekken op de bladeren; ze bloeit echter typisch met een agavestengel. Aan de vruchten is er duidelijk onderscheid te maken, volgens botanici. Voor ons leken die de planten dus niet kennen als bloeiende species is het wel moeilijk.

Calathea komt enkel voor in Zuid-Amerika met de meeste soorten in Brazilië. Zoals reeds gezegd is onze *Calathea crocata* de enige bloeier in de huiskamer. De naam slaat op de kleur van de bloemen, want crocus (knalgele voorjaars-bloeier in de tuin) is er ook naar genoemd. De saffraankleur duidt op de kleur van de bloemen. Die staan op zeer stevige vrij dikke stengels en torenen boven de plant uit. Hun vorm en kleur lijkt op die van *Aphelandra squarrosa*, die overigens identieke eisen stelt qua verzorging. De donkergroene bladeren staan meer vertikaal dan bij *Maranta* die daarenboven naast de mooie blad-vlekken een kleurrijker nervatuur hebben dan *Calathea* en bloeien met vertakte aren. Bij laatstgenoemde staan de kegelvormige bloemhoofdjes bij elkaar.

In de nieuwjaarsperiode komen cadeaus allerhande over de vloer. Onze plant is er zo een en kost meer dan een alledaagse *Phalaenopsis*-orchidee. Dat even terzijde om slechts aan te tonen dat men zulke levende materie de nodige aandacht moet schenken. Als aan flora geïnteresseerde zie ik dan direct dat het de moeite loont om dat ding verder te verzorgen met meer aandacht dan gewoonlijk. Opnieuw komt de zogenaamde eilandjesmethode om de hoek kijken. Bovenop nog regelmatig sproeien met kalkvrij water om witte aanslag op de bladeren tegen te gaan, en om de twee weken bemesten in de groeiperiode. Geen te felle zon, toch zo licht mogelijk plaatsen. Het moet onze plant bevallen zijn want tijdens de nog immer durende bloei (vijf bloemen) werd er reeds een nieuwe gevormd. De korte stengel staat nog onderaan de plant, toch is de kleinere bloem reeds open. Benieuwd of de stengel met haar bloem straks ook nog boven de bladeren zal uitsteken en er verder nog nieuwe zullen worden gevormd. Na de bloei in het voorjaar kan men zulke planten scheuren en de stukken bij voorkeur in ondiepe potten plaatsen, wat ze het meest bevalt.

We kunnen u beide langbloeiende kamerplanten beslist aanraden !

Lessenreeks 2006 : Bloemplanten

Paul Goetghebeur
Plantentuin

"Over vijftientig jaar ... "

Naar goede gewoonte zal ook dit jaar een lessenreeks worden georganiseerd, ten behoeve van onze gidsen en andere geïnteresseerde leden.

Uit een rondvraag en door diverse vragen vanuit de leden en gidsen blijkt een grote belangstelling te bestaan voor meer informatie omtrent de indeling van de Bloemplanten, en over de morfologische kenmerken van families.

Het 25-jarig bestaan van de Vrienden van de Plantentuin Gent is daarenboven een uitstekende gelegenheid om een van de belangrijkste publieke collecties in het zonnetje te plaatsen : de Systematische afdelingen met Dicotylen en Monocotylen.

Programma

De lessenreeks is opgebouwd uit 12 sessies, die doorgaan telkens op een zaterdagvoormiddag, van 9.30 u tot 12 u.

De eerste helft van elke sessie wordt gegeven onder de vorm van een PowerPoint presentatie, met lijntekeningen van de plantensoorten die we bespreken, gevolgd door een reeks kleurenfoto's.

Elke deelnemer ontvangt een cursus, met een tekstgedeelte en een kopie van de lijntekeningen. De PowerPoint presentaties zullen op de website van de Plantentuin worden geplaatst.

Het tweede deel van de voormiddag brengen we door in de Plantentuin, waar we de planten zelf goed leren bestuderen en waarnemingen toetsen aan de theorie, of vice versa ! Aangezien de bloei van onze planten niet gelijkloopt met de classificatie zullen de topics tijdens deze rondleiding evident verschillen van de inhoud van de les. We zullen wel proberen om in de mate van het mogelijke de meest relevante bloeiende soorten aan u te tonen.

U moet deze lessenreeks zien als "slechts" een inleiding tot de classificatie en de families van de Bloemplanten. Voor het goed uitbouwen van uw eigen kennis over deze materie is een regelmatig bezoek aan de Plantentuin zeer zeker noodzakelijk en onvervangbaar !

Inhoud van de lessenreeks

Hieronder wordt kort de inhoud van elke les kort opgesomd, met een reeks namen van families die aan bod kunnen komen.

Bij deze keuze hebben we ons vooral laten leiden door de belangrijkheid van de familie, m.a.w. de mate waarin we in ons dagelijks leven met planten uit die familie worden geconfronteerd (vaak onverwacht of ongekend !), en daarnaast ook wel door de botanische relevantie, m.a.w. de mate waarin botanisch interessante structuren of soorten aanwezig zijn in die familie.

Hier dan ons (maximalistisch) voorstel, de keuze wordt later gemaakt bij de concrete voorbereiding van deze lessenreeks !

21 januari

Classificatie van de Bloemplanten

Nomenclatuur

Basale Bloemplanten (Magnoliafamilie, Annonafamilie, Pijpbloemfamilie, Spicerijstruikfamilie, Laurierfamilie, Waterleliefamilie, Peperfamilie)

28 januari

Basale monocotylen (Kalmoesfamilie, Waterweegbreefamilie, Aronskelkfamilie, Fonteinkruidfamilie, Aspergefamilie, Yamswortelfamilie, Lelifamilie, Orchideefamilie)

4 februari

Commeliniden (Palmenfamilie, Grassenfamilie, Russenfamilie, Cypergrassenfamilie, Lisdoddefamilie, Commelinafamilie, Banaanfamilie, Gemberfamilie)

11 februari

Basale eudicotylen (Boterbloemfamilie, Zuurbesfamilie, Papaverfamilie, Plataanfamilie, Buxusfamilie)

18 februari

Anjer-orde (Middagbloemfamilie, Amarantfamilie, Cactusfamilie, Anjerfami-

lie, Zonnedauwfamilie, Duizendknoopfamilie, Strandkruidfamilie)

25 februari

Steenbreek-orde (Koekjesboomfamilie, Vetplantenfamilie, Ribesfamilie, To-verhazelaarfamilie, Pioenfamilie, Steenbreekfamilie)

4 maart

Basale eurosiden (Ooievaarsbekfamilie, Kattestaartfamilie, Melastomafamilie, Mirtefamilie, Teunisbloemfamilie)

11 maart

Eurosiden 1 (Wolfsmelkfamilie, Hertshooifamilie, Passiebloemfamilie, Wil-genfamilie, Viooltjesfamilie, Klaverzuringfamilie, Vlinderbloemenfamilie, Hennepfamilie, Moerbeifamilie, Rozenfamilie, Brandnetelfamilie, Begoniafa-milie, Komkommerfamilie, Berkenfamilie, Beukenfamilie)

18 maart

Eurosiden 2 (Kruisbloemenfamilie, Papayafamilie, Resedafamilie, Klimkersfa-milie, Zonneroosjesfamilie, Kaasjeskruidfamilie, Pruikenboomfamilie, Maho-niehoutfamilie, Wijnruitfamilie, Zeepboomfamilie)

25 maart

Basale asteriden (Kornoeljefamilie, Hortensiafamilie, Kiwifamilie, Heidefami-lie, Sleutelbloemfamilie, Bekerplantfamilie, Theefamilie)

21 april

Euasteriden 1 (Maagdenpalmfamilie, Gentiaanfamilie, Walstrofamilie, Acan-thusfamilie, Lipbloemenfamilie, Blaasjeskruidfamilie, Weegbreefamilie, Helmkruidfamilie, Windefamilie, Nachtschadefamilie)

28 april

Euasteriden 2 (Schermbloemenfamilie, Klimopfamilie, Asterfamilie, Klokjes-familie, Muskuskruidfamilie, Kamperfoelifamilie)

Practisch

Deze lessenreeks willen we u aanbieden aan een zeer voordelige prijs, ter ge-legenheid van ons jubileumjaar. Dit aanbod is vanzelfsprekend enkel geldig voor onze leden, die we zo willen danken voor hun zeer gewaardeerde steun !

U kan zich inschrijven door overschrijving van 24 Euro op ons gewone reke-

ningnummer 001 - 1192154 - 03 van de Vrienden van de Plantentuin Gent, Willy Maststraat 51, 9032 Wondelgem.

Wegens de vorm van de lessenreeks (met rondleidingen) kunnen we maar een beperkt aantal deelnemers toelaten : **enkel de 24 eerste inschrijvingen** zullen deze reeks kunnen bijwonen.

Daarom : mag ik u vragen, vooraleer uw betaling uit te voeren, om bij onze ijverige secretaris Ferdinand Cobbaut (0497 84 88 82) eerst te informeren of nog plaatsen beschikbaar zijn. Dank !

Als er duidelijk een te grote belangstelling bestaat, dan ben ik graag bereid om deze lessenreeks te herhalen, binnen afzienbare tijd en naargelang de mogelijkheden.

Sierappels

De naam sierappel suggereert dat sierappels niet eetbaar zouden zijn. Dat klopt niet; de vruchten van alle sierappels zijn eetbaar, al laat de smaak soms te wensen over. In dat geval kunnen de sierappeltjes tot gelei worden verwerkt. Maar de vruchten van 'John Downie' staan bekend om hun fijne smaak en geur.

Sierappels zijn ideale bomen voor kleine tuinen. Ze trekken in het voorjaar de aandacht door hun uitbundige bloei en in het najaar nogmaals met hun vruchten. Een van de bekendste cultivars is de aloude 'Professor Sprenger', met oranje appeltjes die lang aan de boom blijven hangen. 'Professor Sprenger' vormt een brede boom. Handzamer, en meer geschikt voor kleine tuinen zijn 'Liset', met helderrode appeltjes, en 'Red Jade' met glimmend rode appeltjes ter grootte van een kers. De vruchten van 'Red Sentinel', een opgaand boompje, blijven tot in januari aan de kale takken hangen.

Sierappels hebben de naam ziektegevoelig te zijn, maar dat valt mee. Soorten als *Malus florentina*, *M. transitoria* en *M. hupehensis* zijn tierige en gezonde bomen. *Malus hupehensis* is als sierboom moeilijk te overtreffen. Deze sierappel groeit uit tot een flinke boom die uiteindelijk een hoogte van tien meter bereikt. In mei en juni is de boom een wolk van roze bloemknoppen die zich tot witte, sterk geurende bloemen openen. De appeltjes in het najaar zijn klein - niet groter dan een erwt - en kleuren glanzend donkerrood. De vruchten blijven aan de boom hangen nadat het blad is afgevallen, meestal totdat het stevig gaat vriezen en de lijsters de bevroren appeltjes van de boom eten.

Bron: tuinscheurkalender 2004

Moeder, waarom vallen de bladeren van de bomen ?

Paul Goetghebeur
Plantentuin

Probleem

In de maand september (= de zevende !) begint de herfst, en in onze regio en in ons klimaat gaat dit gepaard met bladval bij de meeste bomen en struiken.

Vragen

Bij dit bekende fenomeen kunnen verschillende vragen worden gesteld :

1. Waarom vallen de bladeren ?
2. Waarom vallen bij sommige bomen de bladeren niet ?
3. Waarom verkleuren de bladeren ?

Antwoorden

Enkele mogelijke antwoorden op deze welbekende vragen krijgt u hieronder te lezen.

1. Waarom vallen bij ons de bladeren van de (meeste) bomen ?

Onze winter betekent voor de bomen een *fysiologisch* droog seizoen : ondanks onze perceptie van "natte" winters is dit seizoen voor een boom effectief "droog". De bodemtemperatuur zakt tot onder het niveau waarbij de wortels actief kunnen blijven, bijgevolg wordt geen water meer doorgepompt naar de bovengrondse delen. De bladeren met hun groot verdampend oppervlak zijn dus ten zeerste ongewenst, en hun afstoot is op een elegante manier geregeld.

Onze bomen en struiken hebben zich inderdaad in de loop van de evolutie aangepast aan het geschetste probleem. De krimpende daglengte en de dalende temperatuur zijn voor de boom signalen van de aankomende winter. Aan de basis van de bladsteel worden een kurklaagje en een afschei-

dingslaagje aangelegd, waardoor enerzijds de wonde compleet wordt afgedekt, en anderzijds een perfect breukvlak wordt voorbereid. En dan valt het blad !

Een tweede, bijkomend voordeel voor de boom is de afvalverwijdering. In de loop van het jaar worden bij de metabolische activiteiten in de plant tal van afvalproducten gegenereerd. Deze worden meestal ge-neutraliseerd door ze onder kristallijne (= chemisch inactieve) vorm in de vacuole van bepaalde cellen te stockeren. Meer bepaald in bladeren fungeren talrijke cellen als dergelijke stockeringsruimten. Met de bladval worden deze afvalproducten verwijderd, en in de natuur gerecycled.

2. Waarom blijven sommige bomen 's winters groen ?

Goede tuiniers hebben een levendige belangstelling voor wintergroene bomen en struiken, omwille van het bijzondere en gewenste effect in de anders troosteloze wintermaanden. Het behouden van bladeren lijkt dan toch sterk in tegenspraak met wat in de vorige alinea wordt uiteengezet ?

Vooreerst, altijdgroene planten laten evenzeer hun bladeren vallen als de andere planten, maar meer verspreid over de seizoenen en over meerdere jaren (tot 15 jaar of meer). Bijgevolg is de afvalverwijdering net zo goed geregeld. Kijk maar even onder een altijdgroene naaldboom, daar ligt een massa naalden !

Maar hoe overleven deze planten dan de fysiologisch droge winter, met al hun verder verdampende bladeren ?

Onze bladhoudende soorten vertonen hiervoor duidelijke xeromorfe (*xeros* = droog, *morfe* = vorm) eigenschappen : hun bladeren zijn aangepast aan die winter-droogte. Deze bladeren bezitten een dikke waslaag, de huidmondjes zijn diep ingezonken, de bladeren zijn opvallend leerachtig en stijf (door de aanwezigheid van bijzondere steencellen), de buitenste cellen zijn sterk verdikt, enz. Door al deze bijzondere anatomische structuren zijn ze goed aangepast om de winter te overleven doordat ze hun verdamping laag weten te houden.

Om dit fenomeen goed te leren appreciëren moet u bij de Rotstuin even de naalden van onze Lork en de naalden van een Den in de omgeving vergelijken : zacht en slap versus hard en stijf, en dat komt overeen

met winterkaal en wintergroen.

3. Waarom verkleuren de bladeren tot rood en geel ?

Zomerbladeren zijn normaliter groen van kleur, door de sterk dominante aanwezigheid van bladgroen (chlorofyl) die de andere aanwezige kleurstoffen maskeert. Voor de bladval worden het chlorofyl echter door de plant teruggetrokken en gestockeerd in de blijvende plantendelen : de groene kleur verdwijnt, en de andere (gele en rode) kleurstoffen worden zichtbaar.

Dit fenomeen is bij heel wat soorten goed waarneembaar, bv. bij de Virginische toverhazelaar, in de afdeling Geneeskrachtige planten, waarbij duidelijk eerst de bladranden geel worden door het afbreken en wegtrekken van het bladgroen.

Er is echter nog een tweede mechanisme hierbij betrokken.

In de herfst wordt het blad voorbereid op de bladval, een kurklaagje wordt gevormd aan de basis van de bladsteel, waardoor ook de transportbanen geleidelijk worden afgesnoerd. Maar het blad bevat nog altijd heel wat kleurstoffen, die de zonne-energie opvangen en blijven omzetten in chemische verbindingen, met name suikers. Het transport van deze suikers verloopt nu maar moeizaam, en de (giftige) overmaat suikers moet door het blad worden geneutraliseerd. Dat gebeurt door deze suikers om te zetten naar nieuwe kleurstoffen, die in de vacuole worden verzameld. Bijgevolg : de kleuren worden intenser tijdens zonnige nazomers (met het bekende effect van de "Indian summer" in de Atlantische loofwouden in Noord-Amerika).

Enkele bijzondere verkleurders

In de border tegenover de ingang van het Palmarium staat een Kardi-naalsmuts met gevleugelde takjes (*Euonymus alatus*). Zijn blaadjes beginnen nu goed te kleuren, maar op het hoogtepunt van verkleuring

vormt het geheel een scharlaken deken over de plant : spectaculair !

De Koekjesboom (*Cercidiphyllum japonicum*) aan de Kleine Vijver is nu ook helemaal oranjegeel geworden, en naast de vorm en de kleur is nu ook de geur van vers gebakken biscuit duidelijk merkbaar, zeker tijdens de laatste warme, zonnige dagen.

In de Systematiek Dicotylen, net achter de Zuurbesfamilie staan drie exemplaren van de Pawpaw (*Asimina triloba*), met een begin van vruchtrijping (nog twee weken wachten, en dan worden ze lekker), en eveneens een begin van verkleuring : de bladeren gaan hangen en blijven lange tijd hangen, terwijl ze langzaam verkleuren naar een soort botergeel, zeer opmerkelijk en goed herkenbaar.

We eindigen met een klassieker, die met grote zekerheid elk jaar zijn bloedrode kleur te voorschijn tovert : onze Japanse kopkornoelje (*Cornus kousa*), in de Systematiek Dicotylen, aan de rand met de breukstenen muur. Dit jaar zijn er ook enkele vruchten mee gaan uitrijpen, en dat is hier wel opmerkelijk, het lukt maar zelden om deze tot volle rijping op de plant te houden. We zijn benieuwd om de smaak van deze vruchten te leren kennen ...

Een echte tuinfanaat zit nooit stil. Kan hij de spade, hark
Of schoffel niet gebruiken, dan raast hij toch nog in
Gedachten door zijn tuin.

Gommaar Timmermans

VRAAG & AANBOD

In de Plantentuin krijgen we regelmatig aanbiedingen van grote (kamer)planten die niet meer geschikt zijn in een nieuw interieur, of letterlijk te groot zijn geworden, maar waarvan de eigenaars het niet over hun hart krijgen om deze planten zomaar weg te gooien.

Daarom dit nieuwe rubriekje, om voor dergelijke planten een nieuwe thuis te zoeken.

Heeft u interesse in een van deze aanbiedingen, dan kan u zelf contact opnemen met onderstaande personen.

Dank voor uw aandacht !

Hier is dan een eerste reeks :

Mevr. Annie Vanderstichelen
Koningin Elisabethlaan 54, 9000 Gent
09 221 23 52

Twee grote succulenten, 80 jaar oud :
1 hangplant (1 m)
1 rechtopstaande plant (70 cm)

Mevr. Lucienne Colombeen
Zieklien 11, 9000 Gent
09 222 68 52
Lucienne.Colombeen@skynet.be

Adoptie gevraagd voor :
* Cleistocactus straussii
* Euphorbia canariensis

DE VRIENDEN VAN DE PLANTENTUIN GENT

Driemaandelijks tijdschrift
Jaargang 24
Nummer 3 - september 2005
ISSN 0777- 8821

Redactie en Lay-out

Redacteur: Paul Goetghebeur
Coördinator: Karel Reusens

Aan de samenstelling van dit nummer hebben meegewerkt:

Leander Depypere, Paul Goetghebeur, Hilde Mortier, Eric J. M. Piens,
Karel Reusens, Straatmus

Onze welgemeende dank gaat ook uit naar:

Alle vrijwillige medewerkers die zorgden voor plooi-, kleef-, en transportactiviteiten, die het verschijnen van het vorige nummer mogelijk hebben gemaakt.

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 2005

Overname van artikels is alleen mogelijk ná schriftelijke toestemming van de redacteur

Hubo

V o o r e l k e d o e - h e t - z e l v e r

O f f e r g e m e s t e e n w e g 248 9000 G i e n t T E L 09/22.26.63

H u n d e l g e m e s t e e n w e g 25 9820 M e r e l b e k e T E L 09/230.46.16

I n d u s t r i e l a a n 5 9620 Z o t t e g e m T E L 09/861.81.92

Driemaandelijks tijdschrift
24° jaargang - nr. 3 – september 2005
ISSN 0777 - 8821
afgiftekantoor Ledeberg 1

v.u. Paul Goetghebeur
K.L. Ledeganckstraat 35
9000 Gent

België - Belgique	
P.B.	
3/612	9050 Ledeberg 1